

■ Ο πρωθυπουργός της Κίνας έρχεται στην Αθήνα για κρίσιμες συζητήσεις και οι προπομποί του οι οποίοι συναντούν ήδη υπουργούς εκφράζουν έντονη δυσαρέσκεια για την αντιμετώπιση που έχουν

Ρεπορτάζ Β. ΧΙΩΤΗΣ

Επειτα από δώδεκα μήνες θερμών και ανέφελων συνομιλιών, βαριά σύννεφα αρχίζουν και πάλι να σκιάζουν τις σχέσεις Ελλάδας και Κίνας, μετά την αδυναμία του Ελληνικού Δημοσίου να εγγυηθεί την ομαλή λειτουργία των κινεζικών επενδύσεων στη χώρα μας και την υλοποίηση όσων συμφωνήθηκαν στις αρχές του καλοκαιριού μεταξύ του κ. Γ. Παπανδρέου και κορυφαίων αξιωματούχων της Κίνας. Παρά την αρχική καχυποψία του Πεκίνου από τις προεκλογικές εξαγγελίες του ΠαΣοΚ για επαναδιαπραμάτευση της σύμβασης με την Cosco, οι πάγοι έλκωσαν γρήγορα και ο Έλληνας Πρωθυπουργός έχει ήδη υποδεχθεί στην Αθήνα τον επικεφαλής της εταιρείας που έχει εγκατασταθεί στο

Στις 2 Οκτωβρίου το δείπνο Παπανδρέου - Ζιαμπάο και την επομένη κατεβαίνουν μαζί στον Πειραιά

λιμάνι του Πειραιά, αλλά και τον αναπληρωτή πρόεδρο της χώρας που υποσχεται να μετατρέψει την Ελλάδα σε επιχειρησιακό της κέντρο.

Τους τελευταίους μήνες όμως το Ελληνικό Δημόσιο, είτε μέσω του ΟΛΠ είτε μέσω των συναρμόδιων υπουργείων, έχει προχωρήσει σε ενέργειες που οι Κινέζοι θεωρούν εχθρικές και ζητούν από την ελληνική κυβέρνηση να ξεκαθαρίσει τις προθέσεις της. «Αν δεν θέλετε άλλες κινεζικές επενδύσεις στην Ελλάδα, αρκεί να μας το πείτε. Αλλά αν τις θέλετε, θα πρέπει και να το αποδείξετε» είναι το μήνυμα που εκπέμπουν αυτές τις ημέρες οι προπομποί του κινέζου πρωθυπουργού, ο οποίος θα επισκεφθεί την Αθήνα στις 2 Οκτωβρίου, με βασική του επιδίωξη να ανοίξει τον δρόμο για νέες επενδύσεις στην Ελλάδα ή να κλείσει την πόρτα οριστικά και αμετάκλητα. Ο πρωθυπουργός της Κίνας κ. Γουέν Ζιαμπάο έχει προγραμματίσει δείπνο με τον κ. Παπανδρέου στις 2 Οκτωβρίου και κοινή επίσκεψη στο λιμάνι του Πειραιά την επομένη.

Στις 3 Οκτωβρίου θα διεξαχθούν λοιπόν οι πιο κρίσιμες ελληνοκινεζικές συνομιλίες για τις επενδύσεις που προγραμματίζονται, ενώ προπομποί

«Αν δεν μας θέλετε, να μας το πείτε»

Οι Κινέζοι απειλούν να αποσύρουν το ενδιαφέρον τους για το Θριάσιο και άλλες επενδύσεις

Κινέζοι αξιωματούχοι από την αντιπροσωπεία της Cosco έξω από το Μέγαρο Μαξίμου, τον περασμένο Μάιο, φαίνεται να επανεξετάζουν τα σχέδιά τους για νέες επενδύσεις στην Ελλάδα

Οι παραστάσεις διαμαρτυρίας σε Πάγκαλο και Κατσέλη

Οπως όμως έχει ήδη διαμηνύσει η κυβέρνηση της Κίνας στην ελληνική, καμία νέα επένδυση δεν θα προχωρήσει αν προηγουμένως δεν υπάρξουν εγγυήσεις ότι η Ελλάδα επιθυμεί τις κινεζικές επενδύσεις και δεν θα τις υπονομεύσει, όπως συμβαίνει τους τελευταίους μήνες με την επένδυση της Cosco. Σύμφωνα με όσα υποστηρίζουν κινεζικές πηγές, η εταιρεία που δραστηριοποιείται ήδη στην Προβλήτα 2 του Πειραιά, δέχεται πόλεμο με αθέμιτα μέσα από τον ΟΛΠ τους τελευταίους μήνες, ενώ ταυτόχρονα η μεταχείριση του Ελληνικού Δημοσίου

οδηγεί την εταιρεία σε οικονομικό μαρασμό, αφού δεν υλοποιούνται ούτε όσα ρητώς προβλέπονται στη σύμβαση την οποία επικύρωσε με την ψήφο της η Βουλή. Μόλις την περασμένη εβδομάδα, δέκτης της έντονης δυσφορίας της κινεζικής κυβέρνησης έγινε ο κ. Θ. Πάγκαλος, ο οποίος υποδέχθηκε στο γραφείο του κλιμάκιο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κίνας που έφτασε στην Αθήνα ως προπομπός του κινέζου πρωθυπουργού. Αντίστοιχα παράπονα δέχθηκε πριν από τρεις εβδομάδες η τότε υπουργός Οικονομίας κυρία

Κατσέλη από κλιμάκιο της SASAC, του πανίσχυρου οργανισμού που εποπτεύει όλες τις ΔΕΚΟ της Κίνας και προηγείται πάντοτε για να διαπιστώσει αν υπάρχει γόνιμο έδαφος για επενδύσεις σε μια χώρα. Σημειώτεον ότι οι επενδύσεις της Κίνας στο εξωτερικό αποφασίζονται κεντρικά από την κυβέρνηση της Κίνας και το πανίσχυρο Κομμουνιστικό Κόμμα, στο οποίο νευραλγική θέση κατέχει ο πρόεδρος της Cosco κ. Γουέι Τζιανφού, αλλά και τα στελέχη που συνάντησαν τον κ. Θ. Πάγκαλο και την κυρία Λούκα Κατσέλη.

του κ. Ζιαμπάο έχουν ήδη συναντηθεί με τον κ. Θ. Πάγκαλο και την κυρία Λούκα Κατσέλη, εκφράζοντας κατ' αρχάς επιφυλάξεις για το αν μπορούν να προχωρήσουν οι επενδύσεις που συμφωνήθηκαν τον Ιούνιο μεταξύ του κ. Παπανδρέου και του αναπληρωτή προέδρου της Κίνας.

Όπως είχε συζητηθεί τότε, οι Κινέζοι ενδιαφέρονται για την κατασκευή εμπορευματικού κέντρου του ΟΣΕ στο Θριάσιο πεδίο, για την είσοδο της Cosco στο λιμάνι της Θεσσαλονίκης και για την αξιοποίηση από άλλον κινεζικό κολοσσό τού υπό κατασκευήν αεροδρομίου στο Καστέλι της Κρήτης. Όλα αυτά έχουν συζητηθεί, αλλά δεν έχουν αποφασιστεί. Στις αρχές Οκτωβρίου ή θα κλειδώσουν ή θα ναυαγήσουν οριστικά. Προς το παρόν, η μοναδική κίνηση που έχουν κάνει οι απε-

Οι Κινέζοι επισημαίνουν γραφειοκρατικά προβλήματα που δεν έχουν επιλυθεί και δυσανασχετούν

σταλμένοι της κινεζικής κυβέρνησης είναι να καταστήσουν σαφές στα κυβερνητικά στελέχη με τα οποία συνομιλούν, ότι επανεξετάζουν από μηδενική βάση τα σχέδιά τους για νέες επενδύσεις στην Ελλάδα, διαπιστώνοντας ότι τα γραφειοκρατικά προβλήματα δεν έχουν επιλυθεί. Και η πολιτική βούληση που εκφράζεται από τον ίδιο τον Πρωθυπουργό και τον αναπρόεδρο της κυβέρνησης κ. Πάγκαλο, δεν επιβεβαιώνεται από τους υπουργούς που διαχειρίζονται αυτά τα θέματα και συγκεκριμένα από τους κκ. Χ. Παμπούκη, Γ. Παπακωνσταντίνου και ως πριν από δεκαπέντε ημέρες και από την κυρία Κατσέλη.

Από την άλλη πλευρά, η ελληνική κυβέρνηση εξακολουθεί να δηλώνει ότι επιθυμεί νέες επενδύσεις στη χώρα και ιδιαίτερα από αξιόπιστες χώρες με ισχυρές οικονομίες, όπως είναι η Κίνα. Με αυτόν τον τρόπο ομολογεί ότι αν ναυαγήσουν οι συνομιλίες με τους Κινέζους, το πολιτικό κόστος για την κυβέρνηση θα είναι τεράστιο, ειδικά σε μια περίοδο που κυνηγά επενδύσεις στα πέρατα της Γης και με λιγότερο αξιόπιστους συνομιλητές.

Άλλο ρεπορτάζ για τα «αγκάθια» στις σχέσεις με την Κίνα στη σελ. Β5

ΓΝΩΜΗ

Περί αλλαγής μυαλού...

Του ΡΙΧΑΡΔΟΥ ΣΩΜΕΡΙΤΗ

Το Μουσείο Μπενάκη (γιορτάζει τα τόσο πλούσια ογδόντα του, έτσι χρόνια του πολλά) παρουσιάζει έκθεση έργων του Θεόφилου. Το αν ο Θεόφилος ήταν τόσο μεγάλος όσο τον εμφανίζουν πολλοί, είναι ερώτημα για ειδικούς. Ήταν πάντως, και για όλους, σημαντικός. Για τη σύνθεση, τα χρώματα, τα θέματα. Θα πρόσθετα: και την αισιόδοξη ποιητική αντικειμενικότητά του. Η έκθεση περιλαμβάνει και ορισμένους πίνακες, όλοι της δεκαετίας του '30, ελληνικών πόλεων. Ξεχωρίζουν εκκλησιές με τα καμπαναριά τους. Μόνο; Όχι! Βλέπουμε και τζαμιά με τους μιναρέδες τους. Και συζητάμε τώρα, με εκατοντάδες χιλιάδες μουσουλμάνους γηγενείς και μετανάστες στη χώρα μας, για ΕΝΑ τζαμί. Με ή χωρίς μιναρέ;

Τα περισσότερα από αυτά τα παλαιά τζαμιά, με εξαίρεση τη Θράκη, κάποιοι τα γκρέμισαν, αρχίζοντας φυσικά από τους μιναρέδες (το Ρέθυμνο είναι μία από

τις λίγες εξαιρέσεις σεβασμού του παρελθόντος), και κάποιοι άλλοι τα «αξιοποίησαν» μετατρέποντας μάλιστα ορισμένα (όπως παλαιότερα το τζαμί στην κεντρική πλατεία του Ναυπλίου) ακόμα και σε κινηματογράφους: δεν σας θυμίζει αυτό τα Κατεχόμενα στην Κύπρο; Πρόσφατα, στην Αθήνα, χιλιάδες μουσουλμάνοι, που λίγοι έχουν σχέση με την τουρκόφωνη μειονότητα, γιόρτασαν το Ραμαζάνι τους στην πλατεία Εθνικής Αντίστασης, απέναντι από το Δημαρχείο. Σαν άστεγοι. Ακόμα λίγο και ο απίστευτος δήμαρχος (με δ πεζό, παρα-

καλώ) θα απαιτούσε για την άδεια που έδωσε βραβείο σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν δεν είχε δώσει άδεια, θα παρέβαιναν τα ΜΑΤ; Και οι Τούρκοι; Ας υπενθυμίσουμε πρώτα ότι σιγά-σιγά (με πολύ αργούς ρυθμούς βέβαια) βελτιώνονται τα πράγματα για τους μειονοτικούς κι ανάμεσά τους για τους χριστιανούς. Κι ας υπογραμμίσουμε όμως ότι η τήρηση από το δικό μας κράτος του δικού μας Συντάγματος και των δικών μας ελευθεριών δεν είναι και δεν μπορεί να είναι θέμα διμερών σχέσεων. Είναι θέμα αρχής και δι-

κού μας σεβασμού των ευρωπαϊκών αξιών ελευθερίας και ισότητας.

Τα λατρευτικά είναι όμως μία μόνο όψη του θέματος. Η άλλη είναι τα πολιτικά. Παράδειγμα: αυτή τη στιγμή στην Αγκυρα και στην Αθήνα αναθεωρούνται τα «αμυντικά δόγματα». Στην Αγκυρα αρχίζουν να βάζουν κατά μέρος τα των γειτόνων-εχθρών. Εδώ, με εικοσάχρονη καθυστέρηση, αντιμετωπίζουμε το ενδεχόμενο (λένε) να καταργήσουμε τον «από Βορρά κίνδυνο» και να επικεντρωθούμε στον Ανατολικό. Οι Τούρκοι, ημειπίσημα, πρότειναν αμοιβαία μείωση των εξοπλισμών. Εμείς, που πνιγόμαστε, αναζητούμε πόρους για αγορές όπλων και σύμμαχια με το Ισραήλ. Χωρίς καν να πούμε στους γείτονες ότι, αφού τα προτείνετε αυτά, ελάτε να τα συζητήσουμε αν είναι σοβαρά...

Όταν αλλάζουν όλα, γιατί δεν αλλάζουμε μυαλά;

Συνέντευξη στον **ΑΧ. ΧΕΚΙΜΟΓΛΟΥ**

ΤΗΝ ΑΝΗΣΥΧΙΑ ΤΟΥ για την πορεία που παίρνει η Ελλάδα στη μετά κρίση εποχή εκφράζει ο διευθυντής του Ινστιτούτου Μακροοικονομίας και Οικονομικής Ανάπτυξης του Ιδρύματος Hans-Böckler καθηγητής *Γκούσταβ Χορν*. Μάλιστα, ο διακεκριμένος γερμανός οικονομολόγος επισημαίνει ότι η χώρα μας βαδίζει προς μια βαθύτατη ύφεση, η οποία θα λάβει χαρακτήρα κρίσεως διαρκείας. Ο

κ. Χορν, μιλώντας στο «Βήμα», επισημαίνει ότι προέχει η λήψη μεσοπρόθεσμων μέτρων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και τη συρρίκνωση του ελλείμματος, όπως η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος και η δημιουργία ενός οδικού χάρτη για τα δημόσια έξοδα, ενώ αναφέρεται στην ανάγκη για αξιόπιστα στατιστικά και για μικρές αυξήσεις στους μισθούς ανεξαρτήτως πληθωρισμού. Επίσης, υποστηρίζει ότι η Γερμανία είναι συνυπεύθυνη για το έλλειμμα

της χώρας μας, δηλώνει απαισιόδοξος για τον ρόλο του ιδιωτικού τομέα στην ανάκαμψη της Ελλάδας, χαρακτηρίζει λάθος τη δαιμονοποίηση του κράτους πρόνοιας και υπογραμμίζει ότι το Σύμφωνο Σταθερότητας της ΕΕ έχει πάψει πλέον να λειτουργεί αποτελεσματικά. Ακόμη, ο γερμανός οικονομολόγος υπογραμμίζει ότι αν περάσει ο έλεγχος των προϋπολογισμών των κρατών-μελών στις Βρυξέλλες, η υποστήριξη των λαών της Ευρώπης στο κοινό νόμισμα θα πληγεί θανάσιμα.

– **Θεωρείτε ότι τα μέτρα της κρίσης που εφαρμόζονται στην Ελλάδα είναι ικανά να βγάλουν τη χώρα από την κρίση;**

«Πέραν πάσης αμφιβολίας, η Ελλάδα θα μπορούσε να κάνει πολλά για να επαναφέρει τον κρατικό προϋπολογισμό της σε φυσιολογικά επίπεδα. Αυτά θα ήταν μεσοπρόθεσμα μέτρα, όπως η εγκαθίδρυση ενός συνετού φορολογικού συστήματος, αλλά και η μεταρρύθμιση σε ό,τι αφορά την εξεύρεση πόρων για την καταβολή των μισθών. Τα μέτρα σκληρής λιτότητας που εφαρμόζονται σήμερα θα οδηγήσουν την Ελλάδα σε μια βαθύτατη ύφεση, αν όχι κρίση διαρκείας. Και αυτό δεν θα βοηθήσει καν στην εξισορρόπηση του κρατικού προϋπολογισμού, εφόσον τα φορολογικά έσοδα σταματήσουν».

– **Τότε τι πρέπει να γίνει;**

“ Η Ελλάδα θα έπρεπε να ανακτήσει την αξιοπιστία της παρέχοντας σοβαρές και αληθινές στατιστικές μετρήσεις ”

«Κατ’ αρχάς, η Ελλάδα θα έπρεπε να ανακτήσει την αξιοπιστία της, παρέχοντας σοβαρές και αληθινές στατιστικές μετρήσεις, διότι αυτό είναι κάτι που θα ηρεμούσε αισθητά τις διεθνείς αγορές. Στη συνέχεια θα έπρεπε να εφαρμοστεί μια μεσοπρόθεσμη στρατηγική με στόχο τη δημιουργία ενός κατάλληλου φορολογικού συστήματος, που δεν θα επιτρέπει σε όσους διαθέτουν υψηλά εισοδήματα να φοροδιαφεύγουν. Κατά τρίτον, θα πρέπει τα συνδικάτα να συμφωνήσουν ότι θα επιτραπούν για τα επόμενα τρία χρόνια μικρές αυξήσεις στους μισθούς της τάξης του 2%, ανεξαρτήτως του ρυθμού του πληθωρισμού. Και αυτό διότι έτσι θα βελτιωνόταν η ελληνική ανταγωνιστικότητα στις ευρωπαϊκές αγορές. Τέλος, η κυβέρνηση θα πρέπει να δεσμευθεί για έναν προκαθορισμένο “οδικό χάρτη” δημοσίων εξόδων που θα κρατήσει την αύξηση των δαπανών σε

Ο διακεκριμένος γερμανός οικονομολόγος εκτιμά ότι η χώρα μας βαδίζει προς βαθύτατη ύφεση, θεωρεί σκόπιμο να δίνονται μικρές αυξήσεις και πιστεύει ότι η Γερμανία είναι συνυπεύθυνη για το ελληνικό έλλειμμα

“ Η Ελλάδα οδηγείται σε κρίση διαρκείας ”

Οικονομολόγος στο ίδρυμα των συνδικάτων

Ο Γκούσταβ Χορν γεννήθηκε το 1954 στην τότε Δυτική Γερμανία. Σπούδασε Οικονομικά στη Βόννη και στο LSE και πέρασε από διάφορες πανεπιστημιακές βαθμίδες. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 υποστηρίζει επιστημονικά νεοκείνσιανές θεωρίες στη Μακροοικονομία και στη συνέχεια περνάει από το διάσημο Γερμανικό Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών. Δίδαξε στο MIT και στο Βερολίνο και έγινε οικονομικός σύμβουλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Επίσης, συμμετείχε στο Ίδρυμα Αναπτυξιακής Πολιτι-

κής της Γερμανίας και από το 2005 κατέστη επιστημονικός διευθυντής του Ινστιτούτου Μακροοικονομίας και Οικονομικής Ανάπτυξης του Ιδρύματος Hans-Böckler. Το εν λόγω ίδρυμα, το οποίο φέρει το όνομα του συνδικαλιστή και πολιτικού των Σοσιαλδημοκρατών, Χανς Μπόκλερ, προέκυψε από τη συνένωση των ερευνητικών φορέων της Συνομοσπονδίας των Γερμανικών Συνδικάτων και χρηματοδοτείται από τις εισφορές των συνδικάτων και το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Παιδείας της Γερμανίας.

επίπεδα αρκετά χαμηλότερα από τον ρυθμό του πληθωρισμού. Αυτή η δέσμη μέτρων θα προκαλέσει τη συρρίκνωση του ελλείμματος σε εύλογο χρονικό διάστημα».

– **Τελικά είναι η Γερμανία ένοχη για τη δημιουργία του ελληνικού ελλείμματος;**

«Εν μέρει ναι. Η Γερμανία έχει αποκτήσει ένα σημαντικό τρέχον πλεόνασμα όχι λόγω της καινοτομίας ή των ιδιαίτερα ανταγωνιστικών προϊόντων της, αλλά λόγω του ντάμπινγκ των μισθών. Αυτό το ντάμπινγκ παραβιάζει τη σταθερότητα της ευρωζώνης, κατά τρόπο αντίστοιχο του πληθωρισμού των μισθών, αυτό δηλαδή που συνέβη στην Ελλάδα. Ετσι, όντως, υπάρχει μια συνυπευθυνότητα για αυτό το ελληνικό έλλειμμα».

– **Το δημόσιο χρέος έχει δαι-**

“ Είναι τραγικό το γεγονός ότι στην περίπτωση της Ελλάδας και άλλων χωρών το κράτος πρόνοιας κατηγορείται πως ευθύνεται για τα προβλήματα ”

μονοποιηθεί πλέον σε ολόκληρη την ΕΕ και τα κράτη-μέλη οδηγούνται σε περικοπές. Τελικώς είναι ο ιδιωτικός τομέας ικανός να πυροδοτήσει την ανάπτυξη;

«Δυστυχώς, οι οικονομικές δραστηριότητες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα αλληλοσυνδέονται σε πολύ μεγάλο βαθμό. Η δημόσια δαπάνη αποτελεί ιδιωτικό έσοδο. Ως εκ τούτου, οι μεγάλες περικοπές στους προϋπολογισμούς θα συμπίεσουν και τον ιδιωτικό τομέα. Αυτή η εξέλιξη μπορεί μονάχα να εξισορροπηθεί, αν υπάρχουν και άλλες πηγές μεγέθυνσης της οικονομίας. Όπως π.χ. μια εξωγενής παγκόσμια ή τουλάχιστον ευρωπαϊκή οικονομική βελτίωση. Όμως η ανάκαμψη των οικονομικών είναι ακόμη ιδιαίτερα ασαφής. Ετσι, δηλώνω λίαν απαισιόδοξος για το ότι ο ιδιωτικός τομέας θα μπορέσει να αντισταθμίσει τη δημοσιονομική λιτότητα».

«ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΜΕΛΛΟΝ»

– **Πιστεύετε ότι έχει φτάσει το τέλος του παραδοσιακού κράτους πρόνοιας;**
«Ελπίζω πως όχι. Προκαλεί ενδιαφέρον το γεγονός ότι κράτη όπως τα σκανδιναβικά, όπου λειτουργούν εξελιγμένα συστήματα του κράτους πρόνοιας, αντιμετώπισαν πολύ καλύτερα την οικονομική κρίση. Είναι τραγικό ότι στην περίπτωση της Ελλάδας και άλλων χωρών, το κράτος πρόνοιας κατηγορείται ότι ευθύνεται για τα προβλήματα. Αυτό είναι, απλά, λάθος».

– **Το Σύμφωνο Σταθερότητας έχει πια μέλλον στην Ευρώπη;**

«Οχι στην τρέχουσα μορφή του. Το Σύμφωνο παρουσιάζει ανισορροπίες διότι εστιάζει μόνο στο δημόσιο χρέος. Εκεί πρέπει να προσθέσουμε και τα ιδιωτικά χρέη. Όπως έδειξαν τα παραδείγματα της Ισπανίας και της Ιρλανδίας, η διογκωμένη ύπαρξη χρεών στον ιδιωτικό τομέα είναι εξίσου επικίνδυνη με τα χρέη του Δημοσίου. Για αυτόν τον λόγο τα τρέχοντα ελλείμματα όπως και τα πλεονάσματα πρέπει να παρακολουθούνται πολύ περισσότερο στην ευρωζώνη από ό,τι γινόταν στο παρελθόν».

– **Βρισκόμαστε προ των θυρών της δη-**

μιουργίας μιας Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Δημοσιονομικής Εποπτείας, η οποία φαίνεται ότι αργά ή γρήγορα θα πάρει τον έλεγχο των εθνικών προϋπολογισμών. Είναι σωστή αυτή η κίνηση;

«Αυτή η πρωτοβουλία απλώς θα συνεχίσει την εσφαλμένη αποκλειστική εστίαση αυστηρά και μόνο στα δημοσιονομικά. Συν τοις άλλοις δεν πρόκειται για ιδιαίτερα δημοκρατική διαδικασία. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο το ευρώ θα απολέσει την υποστήριξη των ευρωπαϊκών λαών».

ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

Ι Δ Ε Ε Σ • Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Α • Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ε Σ

Πότε θα βγούμε από την κρίση;

Σε τούτες τις αγωνιώδεις ημέρες της οικονομικής ανασφάλειας και του κοινωνικού φόβου ένα ερώτημα πλανάται πάνω από την Ελλάδα:

Θα βγούμε και πότε από την κρίση;

Ενας τυπικός οικονομολόγος θα απαντούσε: Εξαρτάται. Και όντως εξαρτάται από πλήθος παραγόντων και συνθηκών που δεν ορίζονται και' ανάγκη όλοι από εμάς.

Ωστόσο τα περισσότερα θα κριθούν από τις εσωτερικές δυνάμεις, από την ένταση και

το βάθος των κυβερνητικών προσπαθειών, από την αποτελεσματικότητα των συνδυασμένων πολιτικών που θα συνοδεύσουν τις βαριές πολιτικές του μνημονίου και βεβαίως από τις αντοχές της κοινωνίας, από το περιβάλλον συναίνεσης ή ανοχής που θα διαμορφωθεί και -γιατί όχι;- από τις πολιτικές μάχες που θα δοθούν για την οικονομική μεταρρύθμιση του δημόσιου τομέα και την αναδιάρθρωση του ιδιωτικού.

Θα δοκιμαστούν προσεχώς όλες οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις και βεβαίως η επινοητικότητα και η αποφασιστικότητα της κυβέρνησης, η οποία καλείται να πείσει, να εμπνεύσει και να κινητοποιήσει τις κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις του τόπου.

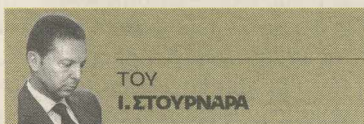
Κακά τα ψέματα, ασφαλώς απάντηση δεν υπάρχει επί του παρόντος στο ερώτημα.

Κανείς για την ώρα δεν μπορεί να βεβαιώσει την έξοδο από την κρίση και πολύ περισ-

σότερο δεν είναι σε θέση να προβλέψει με ακρίβεια τον χρόνο εξόδου.

Κατά τα φαινόμενα, τα πάντα θα κριθούν τους προσεχείς έξι μήνες.

Ολοι διαισθητικά αντιλαμβάνονται ότι τούτον τον χειμώνα θα παιχθεί το μέλλον του τόπου για τα επόμενα δέκα χρόνια και βεβαίως θα επιλεγεί ο δρόμος, ίσως ακόμη και το μοντέλο οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης της χώρας.

ΤΟΥ
Ι. ΣΤΟΥΡΝΑΡΑ

Σενάρια ελπίδας, καταστροφής ή σωτηρίας

Ο υδείς μπορεί να είναι απόλυτα βέβαιος σήμερα για το πότε θα βγει η ελληνική οικονομία από την κρίση. Αυτό που μπορεί να γίνει είναι να μιλήσουμε για τρία σενάρια και προϋποθέσεις.

1 Το «σενάριο της ελπίδας» προβλέπει ότι η Ελλάδα θα ακολουθήσει, σε γενικές γραμμές, το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής του μνημονίου και θα εφαρμόσει παράλληλα πολιτικές που διευκολύνουν την οικονομική ανάπτυξη (και, συνακολούθως, και τη δημοσιονομική προσαρμογή). Τέτοιες πολιτικές είναι η απελευθέρωση επαγγελματιών και αγορών, ιδιωτικοποιήσεις, ενίσχυση των επενδύσεων με υιοθέτηση νομοθεσίας αλλά και, κυρίως, νοοτροπίας, τύπου «fast track», καθώς και η υιοθέτηση ενός νέου σύγχρονου, αναπτυξιακού προτύπου, φιλικού προς τις αγορές και την επιχειρηματικότητα, που κόβει τον ομφάλιο λώρο με τον κρατισμό και την κομματικοκρατία. Στην περίπτωση αυτή το δημοσιονομικό έλλειμμα προβλέπεται να μειωθεί κοντά στο 6%-7% του ΑΕΠ το 2011 και κοντά στο 5% το 2012, ενώ η οικονομική ανάπτυξη θα συνεχίσει να είναι αρνητική το 2011, αλλά με σαφώς βελτιούμενο ρυθμό έναντι του 2010. Όμως το 2012 ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης προβλέπεται να είναι θετικός, μεταξύ 1,5% και 2,5%. Είναι πιθανό, όχι όμως βέβαιο, ότι η υλοποίηση αυτού του αισιόδοξου σεναρίου θα επιτρέψει τη σταδιακή επιστροφή της Ελλάδας στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές.

Δεν είναι βέβαιο διότι το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ συνεχίζει να αυξάνεται, όπως άλλωστε προβλέπει η τρόικα στο αναθεωρημένο πρόγραμμα της (144% του ΑΕΠ το 2012 και το 2013). Κάτω από τις συνθήκες αυτές, οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές είναι ενδεχόμενο να συνεχίσουν να μην επιθυμούν να μας δανείσουν, δηλαδή τα περιθώρια δανεισμού (spreads) να μη μειωθούν δραστικά σε σχέση με τα σημερινά επίπεδα. Η πιθανότερη και λογικότερη έκβαση στην περίπτωση αυτή είναι ότι η τρόικα θα επεκτείνει τον χρονικό ορίζοντα των δανείων που μας έχει χορηγήσει. Σε γενικές γραμμές, η σωτηρία μας στο σενάριο αυτό εναπόκειται στα χέρια της τρόικας, και ιδιαίτερα της γερμανικής

Πανοραμική άποψη του Χρηματιστηρίου της Φρανκφούρτης. Η σωτηρία της χώρας σε περίπτωση που ακολουθήσει τις επιταγές του μνημονίου εξαρτάται από οικονομικές αλλά και πολιτικές εξελίξεις ιδιαίτερα στη Γερμανία

κυβέρνησης. Ελπίζουμε λοιπόν, αλλά δεν είμαστε βέβαιοι ότι θα αποφύγουμε τη στάση πληρωμών. Εξαρτώμεθα από οικονομικές, αλλά και πολιτικές εξελίξεις, ιδιαίτερα στη Γερμανία.

2 Το «σενάριο της καταστροφής», σύμφωνα με το οποίο i) είτε η δημοσιονομική προσαρμογή εγκαταλείπεται λόγω των ποικίλων αντιδράσεων και της έλλειψης δύναμης αντίστασης της κυβέρνησης, ii) είτε η δημοσιονομική προσαρμογή συνεχίζεται αλλά η κυβέρνηση δεν προχωρεί τελικά σε διαρθρωτικές αλλαγές. Στην πρώτη περίπτωση αυτού του σεναρίου, επέρχεται «ακαριαίος θάνατος» υπό την έννοια ότι η τρόικα θα σταματήσει την εκταμίευση των υπολοίπων δόσεων του δανείου των 110 δισ. ευρώ και η Ελλάδα θα κηρύξει στάση πληρωμών. Στη δεύτερη περίπτωση αυτού του σεναρίου, είναι πολύ πιθανό ότι θα επέλθει «αργός θάνατος», υπό την έννοια ότι η οικονομία θα αντιδράσει αρνητικά στη «σκέτη» δημοσιονομική προσαρμογή, αφού η έλλειψη διαρθρωτικών αλλαγών δεν θα μπορέσει να δημιουργήσει «αντιστάσεις» με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και τη βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Στην

περίπτωση αυτή θα αργήσει, αλλά τελικά θα επέλθει, στάση πληρωμών λόγω μακροχρόνιας στασιμότητας του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, δεν μπορεί να αποκλειστεί εντελώς το ενδεχόμενο της δημιουργίας θετικής αντίδρασης του ΑΕΠ στη δημοσιονομική προσαρμογή, αν και η πιθανότητα αυτού του ενδεχομένου είναι πολύ μικρή ως μηδενική. Η στάση πληρω-

Αν η Ελλάδα ακολουθήσει το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής του μνημονίου και εφαρμόσει πολιτικές που διευκολύνουν την ανάπτυξη είναι πιθανό, όχι όμως βέβαιο, να επιστρέψει σταδιακά στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές

μών, σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, θα αποβεί καταστροφική για την ευημερία της πλειονότητας του ελληνικού λαού και θα θέσει σε κίνδυνο τη σταθερότητα του ευρώ.

3 Το «σενάριο της σωτηρίας», σύμφωνα με το οποίο η κυβέρνηση υιοθετεί τις πολιτικές που προβλέπονται στο πρώτο σενάριο, και, επιπλέον, υιοθετεί άμεσα μια επιθετική πολιτική αξιοποίησης της ακίνητης κρατικής περιουσίας. Αυτή εκτιμάται, εντελώς ενδεικτικά, σε 300 δισ. ευρώ περίπου. Το άμεσο αποτέλεσμα είναι να προεξοφληθεί από τις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές η εξόφληση μέρους του δημόσιου χρέους από την αξιοποίηση αυτής της περιουσίας. Αυτή η, μη αναμενόμενη, θετική εξέλιξη οδηγεί στην προσδοκία ότι, αργά ή γρήγορα, ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ θα κινηθεί σε επίπεδα παραπλήσια του μέσου όρου της ευρωζώνης και απομακρύνει το καταστροφικό, για την ευημερία του ελληνικού λαού, ενδεχόμενο της στάσης πληρωμών. Επιπλέον, η αξιοποίηση της δημόσιας ακίνητης περιουσίας μπορεί να δημιουργήσει «πόλους» επενδύσεων σε τομείς όπου η χώρα

διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα: τουριστική κατοικία για εύπορους «baby boomers» που επιθυμούν να ζήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στον Ευρωπαϊκό Νότο, πράσινη ενέργεια κτλ. Ηδη, άλλες μεσογειακές χώρες έχουν προχωρήσει σε παρόμοιες επενδύσεις.

Στο πλαίσιο αυτό, είναι σκόπιμο να γίνει μια προσπάθεια αποτίμησης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας από έναν κεντρικό φορέα, π.χ. την ΚΕΔ, η οποία θα περιλαμβάνει τα ακίνητα της ίδιας της ΚΕΔ, τα Τουριστικά Ακίνητα, τα Ολυμπιακά Ακίνητα, τα ακίνητα του υπουργείου Εθνικής Αμυνας, του υπουργείου Γεωργίας, τα ακίνητα των Ασφαλιστικών Ταμείων κτλ. Επίσης να εξεταστούν οι τρόποι αξιοποίησής τους και τα δυνητικά έσοδα του Δημοσίου και κυρίως να αποτυπωθεί η δυναμική του δημοσίου χρέους σε βάθος χρόνου (π.χ. για την επόμενη δεκαετία), λαμβάνοντας υπόψη αυτόν τον παράγοντα, ο οποίος έχει αγνοηθεί πλήρως ως τώρα.

Ο κ. Ιωάννης Στουρνάρας είναι καθηγητής Οικονομικών του Πανεπιστημίου Αθηνών και γενικός διευθυντής του IOBE.

ΤΟΥ
ΕΥ. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΥ

Με τα μέτρα του ΔΝΤ δεν υπάρχει διέξοδος

Μια οικονομετρική έρευνα πρόσφατα έδειξε ότι μια περιοριστική δημοσιονομική πολιτική μπορεί εν δυνάμει να ενισχύσει τους ρυθμούς ανάπτυξης. Αποτέλεσμα που, βεβαίως, άρεσε στους υπεύθυνους οικονομικής πολιτικής στην Κομισιόν και στη χώρα μας. Το επιχείρημα κάτω από τη στατιστική ανάλυση είναι ότι ένα συμμάζεμα των δημοσιονομικών του κράτους ενισχύει την αισιοδοξία των επενδυτών και οδηγεί σε χαμηλότερα επιτόκια και άρα σε αυξημένη επενδυτική δραστηριότητα. Είναι το ίδιο επιχείρημα που αντιμετώπιζε ο Κέινς κατ' όλη τη δεκαετία του '30. Μόνο που σε καμία αναπτυγμένη χώρα εκείνης της εποχής δεν εμφανίστηκε μια τέτοια ενεργητική δραστηριότητα από τον ιδιωτικό τομέα ως αποτέλεσμα σφικτών δημοσιονομικών πολιτικών. Δεν έχει διατυπωθεί πειστικό επιχείρημα γιατί στη δική μας δεκαετία μπορούμε να έχουμε καλύτερη εξέλιξη με την εφαρμογή των αποτυχημένων συνταγών του '30.

Το σφάλμα δεν είναι στην ίδια την οικονομετρική μελέτη αλλά στην ερμηνεία του αποτελέσματος. Διότι το ερώτημα που τίθεται δεν είναι τι έγινε, κατά μέσον όρο, στο παρελθόν σε διάφορες οικονομίες όταν άσκησαν, κάτω από διάφορες οικονομικές συνθήκες, περιοριστική δημοσιονομική πολιτική. Μετά τον Σε-

πτέμβρη του 2008 δεν είμαστε σε μια μέση κατάσταση. Σημασία έχει να ερωτηθούμε τι αναμένεται να γίνει ύστερα από μια περιοριστική δημοσιονομική πολιτική σε συνθήκες παγκόσμιας ύφεσης όπου πολλές χώρες εφαρμόζουν παρόμοιες περιοριστικές πολιτικές, όπου οι τράπεζες συνεχίζουν να έχουν προβλήματα και όπου τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις επίσης προσπαθούν να περιορίσουν τα έξοδα για να αντιμετωπίσουν την υπερχρέωσή τους. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο μια περιοριστική δημοσιονομική πολιτική απλώς εντείνει την ύφεση.

Δύο χρόνια μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης έχουμε πολλούς λόγους για να είμαστε ανήσυχoi. Όπως αναγνώρισε την προηγούμενη εβδομάδα κύριο άρθρο των «New York Times», τα προβλήματα του χρηματοπιστωτικού συστήματος δεν αντι-

Χωρίς μια ριζική αλλαγή στην οικονομική και χρηματοπιστωτική αρχιτεκτονική της ευρωζώνης, το ευρώ δεν αποτελεί βιώσιμο νόμισμα

μετωπίστηκαν με θαρραλέο και συντονισμένο τρόπο από τις ισχυρότερες οικονομίες. Ετσι οι μεγάλες τράπεζες αποδεικνύουν μια νέα αύξηση κερδοφορίας πάνω στις ίδιες δραστηριότητες που μας οδήγησαν στην κρίση. Συγχρόνως έχουμε τη συνέχιση των μακρο-οικονομικών ανισορροπιών στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών μεταξύ πλεονασματικών

και ελλειμματικών οικονομιών. Και σε σχέση με την Κίνα και τις ΗΠΑ, αλλά και μεταξύ Γερμανίας και των χωρών της Νότιας Ευρώπης. Καθαρή ένδειξη ότι χωρίς μια ριζική αλλαγή στην οικονομική και χρηματοπιστωτική αρχιτεκτονική της ευρωζώνης, το ευρώ απλούστατα δεν αποτελεί βιώσιμο νόμισμα.

Ισως ακόμη πιο ανησυχητικοί είναι οι πολιτικοί συσχετισμοί όπως εξελίσσονται την τελευταία περίοδο. Ο τρόπος με τον οποίο διασώθηκε το τραπεζικό σύστημα μετέτρεψε μια χρηματοπιστωτική κρίση σε μια δημοσιονομική κρίση. Από τη μια μεριά ο θυμός κατά των τραπεζών δεν έχει καταλαγιάσει, από την άλλη ο κόσμος βλέπει ότι οι δαπάνες που ξοδεύτηκαν δεν οδήγησαν σε νέες θέσεις εργασίας, σε περισσότερες κοινωνικές παροχές, σε μεγαλύτερη ευημερία. Με αυτή την εμπειρία δεν

είναι καθόλου σίγουρο ότι στις ΗΠΑ, αλλά και αλλού, οι φορολογούμενοι θα είναι έτοιμοι να χρηματοδοτήσουν νέα πακέτα παρέμβασης σε επόμενα επεισόδια ύφεσης και χρηματοπιστωτικών αναταραχών. Ετσι ίσως αποδειχθεί ότι το μόνο χειρότερο από το να αντιμετωπίσεις μια μεγάλη κρίση μόνο με μια κοινωνικά άδικη διάσωση των τραπεζών, είναι να μην τις σώσεις καθόλου με κανέναν τρόπο!

Είναι δύσκολο, τέλος, να πιστέψει κανείς ότι θα βγούμε από την κρίση χωρίς μια ριζική αλλαγή στο επίπεδο των ιδεών. Στις ΗΠΑ το παιχνίδι χάθηκε από τον Ομπάμα όταν εμπιστεύτηκε την οικονομική πολιτική του σε άτομα που είναι απόλυτα συνδεδεμένα με τις ιδέες αυτές που μας οδήγησαν στην κρίση. Στη χώρα μας το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης δεν μπορεί να εξετάσει με κριτικό πνεύμα τα ιδεολογήματα της φιλελευθεροποίησης, των ευέλικτων σχέσεων εργασίας, της επιχειρηματικότητας. Όπως έλεγε και ο Κέινς, οι πιο «πρακτικοί» άνθρωποι είναι αυτοί που συνήθως είναι δέσμοι των πιο ξεπερασμένων ιδεών. Σε μια κρίση ο ρεαλισμός και το πρακτικό πνεύμα δεν αποτελούν προτερήματα. Αυτό που χρειαζόμαστε είναι μια ριζικά διαφορετική κατεύθυνση, όπου οι ανάγκες των πολλών για μισθούς, για θέσεις εργασίας και για κοινωνικές δαπάνες θα αποτελούν μέρος της λύσης και όχι του προβλήματος. Χωρίς μια τέτοια ανατροπή, που βεβαίως δεν θα είναι μόνο στο επίπεδο των ιδεών, απλώς δεν θα βγούμε από την κρίση.

Ο κ. Ευκλείδης Τσακαλώτος είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Ο λογότυπος του ευρώ έξω από την έδρα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στη Φραγκφούρτη. Στις σημερινές συνθήκες μια περιοριστική δημοσιονομική πολιτική φαίνεται να εντείνει την ύφεση

ΤΟΥ
Ν. Γ. ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Χρειαζόμαστε μια βίαιη προσαρμογή

Σε ένα πρόσφατο βιβλίο του για τη σημασία της «διαφορετικότητας» στις επιχειρήσεις, στα σχολεία και στις κοινωνίες, ο καθηγητής Scott Page αναλύει το πλήθος των πλεονεκτημάτων που δημιουργεί η διαφορετικότητα στα οργανωμένα σύνολα. Αναλύει πως η ιδέα για τον εαυτό μας προσδιορίζεται σε σχέση με τους τρίτους, με αποτέλεσμα η ενσυνείδητη διαφορετικότητα να συμβάλει κυρίως στην κοινωνική ανάπτυξη. Ομάδες, επιχειρηματολογεί, που αναδεικνύουν διαφορετικότητα και προοπτική στα μέλη τους, συστηματικά ξεπερνούν σε αποτέλεσμα ακόμη και ομοιογενείς ομάδες ειδικών.

Το συγκεκριμένο βιβλίο ήλθε στη σκέψη μου όταν προβληματίστηκα γύρω από το σημερινό ερώτημα. Για πόσο ακόμη χρόνο θα ζούμε στο τούνελ της ύφεσης, της υποβάθμισης και της αβεβαιότητας; Η συνάφεια ήταν απλή. Η κοινωνία μας ανεπαίσθητα ομογενοποιήθηκε, αποφεύγοντας τη διαφορετικότητα. Αντί συνειδητά να προωθήσει διαφορετικές τάσεις, απροσδόκητες επιτυχίες από μόνες, δημιουργικές αλλά συνάμα και πρωτόγνωρες επιλογές, αντί γενικά να επιβραβεύει

όσους τόλμησαν και απέτυχαν, τα τελευταία τριάντα χρόνια επεδίωξε με πάθος τον κομφορμισμό.

Τιμώρησε όσους τόλμησαν και απέτυχαν. Επιβράβευσε σύγκλιση ατομικών επιλογών με τη μορφή της ήσσονος προσπάθειας. Δικαίωσε κομματική ένταξη, δημόσια επαγγελματική εξασφάλιση, αναγραφή και τυποποίηση προτύπων, οπτικοακουστική και όχι κριτική ενημέρωση, και πολλά άλλα που όλοι γνωρίζουμε αν και δεν αποδεχόμαστε. Ανέδειξε την πολιτική τυποποίηση ως αυτοσκοπό, με αποτέλεσμα τη στιγμή της κρίσης, αντί η διαφορετικότητα να λειτουργήσει ως πολιορκητικός κρίκος στην έξοδο από το αδιέξοδο, η κοινωνία να παγώσει.

Η χώρα ζει για πρώτη φορά στην ελεύθερη ιστορία της οκτώ τρίμηνα αρνητικής ανάπτυξης. Αρχισε από το τέταρτο τρίμηνο του 2008 ως το δεύτερο του 2010 και ακόμη συνεχίζεται. Με τις καλύτερες προϋποθέσεις, η συρρίκνωση θα σταματήσει το τρίτο τρίμηνο του 2011. Ο σχηματισμός παγίου κεφαλαίου, διαφορετικά οι επενδύσεις, μειώνονται συστηματικά εννέα τρίμηνα. Μείωση των επενδύσεων κατά 26% σε ένα τρίμηνο – μετρήθηκε το τελευταίο τρίμηνο του 2009 – δεν έχουν καταγράψει ποτέ οι εθν-

κοί λογαριασμοί. Πληθωρισμός και ανεργία αυξάνονται ενώ η οικονομία δεν αντδρά σε μέτρα ανάδρασης. Ο εφιάλτης της στασιμότητας και του αποπληθωρισμού το 2011 είναι πιθανότατο ενδεχόμενο. Οι πιέσεις που ασκούνται από κάθε πλευρά είναι ανυπέρβλητες. Πλέον οι αριθμοί και τα γεγονότα δεν περιγράφονται, απλώς καταγράφονται. Το ερώτημα παραμένει αναπάντητο: Για πόσο ακόμη;

Όσο χρειάζεται ώστε η «αντισυμβατική διαφορετικότητα» να γίνει αυτονόητη λογική. Μια έννοια κάθετα αντίθετη με την «επανάσταση του αυτονόητου». Το εμπόδιο σήμερα είναι ότι θεωρούμε ως αυτονόητο το συμβατικό, και παγώνουμε όταν μας ζητείται να αποδεχτούμε την αντισυμβατική διαφορετικότητα. Πόσο αυτο-

Η κοινωνία μας, αντί γενικά να επιβραβεύει όσους τόλμησαν και απέτυχαν, τα τελευταία τριάντα χρόνια επεδίωξε με πάθος τον κομφορμισμό

νόητη είναι η απελευθέρωση των κλειστών επαγγελματιών, της ενέργειας, των δικτύων, της απώλειας κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, της αποτελεσματικής προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων κ.λπ.; Μήπως δεν έχουμε καταλάβει ότι είναι αντισυμβατική και μη αυτονόητη;

Ναι αλλά τότε, ρωτάει ο κυριολεκτικά ανήμπορος να αντεπεξέλθει τη καθημερινότητα πολίτης; Στα «συμπεριφορικά οικονομικά» λέμε ότι τα άτομα ιδιαίτερα στις κρίσεις σταθμίζουν κόστος - όφελος αξιολογώντας δύο μεγέθη. Το μέτρο της «αποφυγής της ζημιάς» σε σύγκριση με το μέτρο της «μετάνοιας απώλειας οφέλους». Συγκρίνουμε τα «πέντε και πιθανά στο χέρι» με τα «δέκα και πιθανά καρτέρι» και αποφασίζουμε. Όταν η αντισυμβατική λογική ενσυνείδητη ή έστω κι ασυνείδητα επικρατήσει, τότε και τα πέντε και στο χέρι που εξασφαλίζει ο διορισμός στο Δημόσιο θα παύσουν να αποτελούν επιδίωξη.

Πόσο γρήγορα όμως μπορεί η αντισυμβατική λογική να γίνει αυτονόητη; Ισως και ποτέ. Για παράδειγμα στην Ιαπωνία έχουν περάσει δέκα χρόνια και αυτό δεν έχει επιτευχθεί. Η οικονομία της χώρας είναι πανίσχυρη. Ο πολιτισμός και η ιστορία της, τερά-

σπος. Η συμβατικότητα όμως και οι πεποιθήσεις στις παραδόσεις και σε ξεπερασμένες αρχές επίσης πανίσχυρες, με αποτέλεσμα την κοινωνική ακαμψία.

Ισως και αύριο. Αν οι πιέσεις για αναθεώρηση των παραδοσιακών μας δομών, δοξασιών και πεποιθήσεων ανατραπούν από την απειλή μιας καθολικής κατάρρευσης. Τότε πιθανόν μια βίαιη προσαρμογή να μας επιτρέψει να αναληφθούμε πόσο πολύ μπορεί να μετανιώσουμε αν χάσουμε ό,τι προβλέπεται να κερδίσουμε ακολουθώντας μια ανορθόδοξη λογική. Ισως και αύριο, αν αντιληφθούμε πόσο μικρή είναι η ζημία που προσπαθούμε να αποφύγουμε συντηρώντας ένα ξεπερασμένο «αυτονόητο».

Οφείλουμε πάντως να υπογραμμίσουμε ότι οι ενδείξεις για την απαρχή της διαφορετικότητας, και το πόσο βραχύβια θα είναι η διάρκεια της επανάστασης του ασυνείδητου αυτονόητου, θα εξαρτηθούν από το κατά πόσο οι ηγεσίες θα μπορέσουν να αποδεσμευτούν από τις αρχέγονες ενοχές του κομματικά αυτονόητου.

Ο κ. Νίκος Γ. Χαριτάκης είναι καθηγητής των Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.